

# Piotr Libera

---

## Duchowość dziewictwa konsekrowanego w świetle pism św. Ambrożego z Mediolanu

---

Collectanea Theologica 64/3, 87-100

---

1994

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej [bazhum.muzhp.pl](http://bazhum.muzhp.pl), gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PIOTR LIBERA, WARSZAWA

## DUCHOWOŚĆ DZIEWICTWA KONSEKROWANEGO W ŚWIELE PISM ŚW. AMBROŻEGO Z MEDIOLANU

30 grudnia 1991 roku Ojciec Święty postanowił zwołać jesienią 1994 roku IX Zgromadzenie Zwyczajne Synodu Biskupów dla omówienia zagadnienia: *De vita consecrata deque eius munere in Ecclesia et in mundo*. Wybór tego tematu stanowi ze strony Kościoła znak szczególnego szacunku dla życia konsekrowanego i jest momentem faski dla wszystkich, którzy zostali wezwani do radykalnego pójścia za Chrystusem drogą rad ewangelicznych. Niniejszy artykuł pragnie być małym przyczynkiem do pogłębienia refleksji nad tematem przyszłej debaty synodalnej. Próbuje on bowiem ukazać zasadnicze aspekty rodzącej się duchowości życia konsekrowanego, która w IV wieku znalazła poniekąd swą syntezę w pismach św. Ambrożego z Mediolanu.

Jest rzeczą powszechnie znaną, że Ambroży należał wśród pisarzy wczesnochrześcijańskich do szczególnych piewców dziewictwa i stanu dziewiczego będącego najstarszą formą życia konsekrowanego w Kościele. Z wyjątkowym upodobaniem poświęcał swe pióro sławieniu cnoty dziewictwa, w której dostrzegał znamienny wykwit Chrystusowej nauki i jeden z niezaprzeczalnych tytułów wyższości chrześcijaństwa nad kulturą pogańską. *Sacra virginitas* – to ulubiony temat Ambrożego, któremu poświęcił aż cztery monografie i niemało ustępów w swej rozległej korespondencji<sup>1</sup>. Przyczyn tak żywego zainteresowania się tą tematyką należy szukać w entuzjazmie dla samego ideału dziewictwa, które pojmował jako całkowite i bezinteresowne poświęcenie się Bogu. Jego ucieleśnienie widział w swej rodzonej siostrze Marcelinie, która przyjęła welon dziewicy z rąk papieża Liberiusza w Bazylice św. Piotra prawdopodobnie w Boże Narodzenie 353 roku.

---

<sup>1</sup> „Jeśli imię Ambrożego – pisał Ernst D a s s m a n n – zdobyło sobie uznanie wśród badaczy duchowości Ojców Kościoła, to jest to zasługą przede wszystkim, bądź wyłącznie, jego wielkiej czci jaką żywił wobec dziewictwa”, por. *La sobria ebbrezza dello Spirito. La spiritualità di S. Ambrogio vescovo di Milano*, Sacro Monte Varese 1975, s. 270; por. także Andrzej B o b e r SJ, *Światła ekumeny. Antologia patrystyczna*, Kraków 1965, s. 163-164. Zagadnienie dziewictwa w pismach Ambrożego z Mediolanu omawiają m.in. R. D' I z a r n y, *La virginité selon Saint Ambrosie*, Lyon 1952; t e n ż e, *Mariage et consécration virginal au IV<sup>e</sup> siècle*, w: *La vie spirituelle*, 24 (1953), s. 92-118; G. D o s s e t t i, *Il concetto giuridico dello «status religiosus» in Sant' Ambrogio*, w: *Sant' Ambrogio nel XVI centenario della nascita*, Milano 1940, s. 451-483; Y. M. D u v a l, *L'originalité du De virginibus dans le mouvement ascétique occidentale. Ambroise, Cyprien, Athanase*, w: *Ambroise de Milan. XVI<sup>e</sup> Centenaire de son élection épiscopale*, Paris 1974, s. 9-66; V. G r o s s i, *La verginità negli scritti dei Padri. La sintesi di Ambrogio: gli aspetti cristologici antropologici ecclesiali*, w: *Il celibato per il Regno*, Milano 1977, s. 131-164; C. R i g g i, *La verginità nel pensiero di S. Ambrogio. In memoria di P. Courcelle*, Salesianum 42 (1980), s. 789-806.

## Zasadnicze aspekty duchowości dziewictwa konsekrowanego

W bogatej spuściznie Ambrożego wyróżnia się tetralogia w całości poświęcona zagadnieniu dziewictwa, a mianowicie: *De virginibus* (O dziewicach) powstałe w 377 roku, *De virginitate* (O dziewictwie) napisane w rok po pierwszym, tj. 378, *De institutione virginis* (O pouczeniu dziewicy) zredagowane jesienią 393, oraz *Exhortatio virginitatis* (Zachęta do dziewictwa) z roku 394. Lektura tych pism pozwala wyodrębnić główne tematy wyznaczające poniekąd poszczególne aspekty duchowości stanu dziewiczego.

### 1. Nadprzyrodzona natura dziewictwa

Starożytni używając słowa „natura” bez jakiegś dodatkowej specyfikacji, rozumieli przez ten termin konkretną rzeczywistość, to znaczy tę, którą widzimy przed naszymi oczyma: zmienną, niszczalną, należącą do świata, podległą prawom narodzin i śmierci. Otóż, fundamentem ideologicznym i teologicznym, na którym wspiera się każda refleksja Ambrożego dotycząca dziewictwa stanowi przekonanie, że ten rodzaj egzystencji przekracza naturę<sup>2</sup>. Nie ma bowiem nic bardziej naturalnego od działalności człowieka związanej z przekazywaniem życia. Zatem stan życia dziewiczego, w którym rezygnuje się z prokreacji należy do jakiegoś innego wymiaru egzystencji. Nasuwa się więc pytanie: skąd bierze swój początek tego rodzaju styl życia? Skoro nie przynależy on do tego świata, to według Ambrożego jego źródła trzeba szukać w niebie, ponieważ „z nieba czerpie on wzór do naśladowania na ziemi”<sup>3</sup>. Stan życia dziewiczego przyniósł na ziemię Chrystus. Jego Wcielenie było pierwszym autentycznym ukazaniem się dziewictwa. „Wtedy to rozwinął się w ludzkich ciałach niebiański sposób życia, który rozprzestrzenił się na cały świat”, czyli życia nie skażonego przez naturę tego świata<sup>4</sup>. Wszak Chrystus został poczęty i zrodzony w sposób zaprzeczający prawom natury. Jego Bóstwo mogło w ten sposób zjednoczyć się z naturą ludzką „nieskalaną”, czyli nie będącą owocem natury zepsutej przez grzech. Nieskalane ciało Chrystusa jest dlatego pierwszym doskonałym punktem porównania do którego winna się upodobnić cielesność dziewic chrześcijańskich. Prawdziwą naturę dziewictwa stanowi więc nieskalane człowieczeństwo Pana Jezusa. Jest to natura bardziej niebiańska, niż ziemską. Dzięki niej dziewice stanowią

<sup>2</sup> Por. *De virginibus* 1, 2, 5: „virtus supra naturam”; 1, 2, 8: „quod ultra naturam est de auctore naturae est”; 1, 3, 11: „quam nec natura suis inclusit legibus... quod supra usum naturae sit”; *De virginitate* 13, 83: „ultrae naturae propemodum terminos alis ad caelum docet spiritalibus evolandum”.

<sup>3</sup> Por. *tamże*, 1, 3, 11: „E caelo accessivit quod imitaretur in terris”. W tym sensie dziewica dla Ambrożego jest darem i łaską pochodzącą od Boga, por. *tamże*, 1, 7, 32: „Virgo Dei donum est, munus parentis”.

<sup>4</sup> Por. *tamże*, 1, 3, 13: „At vero postquam Dominus in corpus hoc veniens contubernium divinitatis et corporis sine ulla concretae confusionis labe sociavit, tunc toto orbe diffusus corporibus humanis vitae caelestis usus inolevit”.

nowe pokolenie *futurum genus*<sup>5</sup> zapowiedziane przez aniołów „usługujących” Chrystusowi na ziemi (por. Mt 4,11).

## 2. Niepokalane ciało Chrystusa paradygmatem i sakramentem dziewictwa

Chrystus jest autorem i archetypem dziewictwa, ponieważ Jego ciało nie było skażone sposobem zrodzenia właściwym naturze. Ambroży stosuje do narodzin Jezusa słowa Psalmu 16,10: *cuius caro non vidit corruptionem*, które zazwyczaj odnoszone są do zmartwychwstania Chrystusa. *Immaculatus Dei Filius* jest ważnym pojęciem w chrystologii Ambrożego i stanowi fundament teologiczny jego rozumienia dziewictwa<sup>6</sup>. „Czymże jest dziewicza czystość, jak nie niewinność wolna od skażenia – czytamy w *De virginibus* 1, 5, 21 – Któż jest jej sprawcą, jeśli nie nieskalany Syn Boży, którego ciało nie doznało zepsucia, którego bóstwo nie znało skażenia?”<sup>7</sup>. Używając terminu *immaculatus* w stosunku do Chrystusa, Ambroży ma na myśli zawsze Jego poczęcie i ludzkie narodziny w sposób dziewiczy<sup>8</sup>, w przeciwieństwie do poczęcia naturalnego poprzez które każdy człowiek zostaje skażony (*contagio maculamur*<sup>9</sup>). Określenie *immaculatus* wyraża zarówno dziewiczy sposób narodzin<sup>10</sup>, jak i w konsekwencji, nieskalaność ciała Chrystusa wolnego od grzechu<sup>11</sup>. W Ewangelii św. Mateusza 4,11 jest napisane, że aniołowie usługiwali Jezusowi. W rzeczywistości jednak, według Ambrożego, usługiwali oni Jego nieskalanemu ciału, które dziewicze narodziny zjednoczyły w sposób nieskalany z Jego bóstwem. Ciało Jezusa nieskalane grzechem zasługiwało na to, by

<sup>5</sup> Por. *tamże*: „Hoc illud est quod ministrantes in terris angeli declararunt futurum genus, quod ministerium domini immaculati corporis obsequiis exhiberet”.

<sup>6</sup> Por. C. W. Neumann, *The Virgin Mary*, Fryburg 1962.

<sup>7</sup> Por. *De virginibus* 1, 5, 21: „Quid autem est castitas virginalis nisi experta contagionis integritas? Atque eius auctorem quem possumus aestimare nisi immaculatum Dei Filium, cuius caro non vidit corruptionem, divinitas non est experta contagionem?”. Dziewictwo odzwierciedla właściwości dwóch natur Chrystusa: nie podległe zepsuciu Jego ciało (człowieczeństwo) i nieskalaność Bóstwa. Zwłaszcza natura boska wyraża w sposób analogiczny istotę dziewictwa. Bóstwo bowiem nie podlega skażeniu, nawet kiedy Chrystus przyjmuje ludzkie ciało. Podobnie i dziewictwo zostaje zachowane od zepsucia w ludzkim ciele, stąd należy je uważać za cnotę boską lub niebiańską. Pod tym względem dziewictwo stanowi dar nieskażoności i nieskalaności jaki Bóg uczynił ludzkości, albo też ofiarę ludzkości godną nieskażoności i nieskalaności Boga. Wymowny jest w tym kontekście paralelizm pojęciowy między zdaniem „Quid autem est castitas virginalis nisi experta contagionis integritas?” i następującym potem stwierdzeniem: „divinitas non est experta contagionem”.

<sup>8</sup> Por. C. W. Neumann, *dz. cyt.*, s. 118-120, 162.

<sup>9</sup> Por. *De apologia prophetarum David* 1, 11, 56: „Antequam nascimur, maculamur contagio et ante usuram lucis originis ipsius excipimus iniuriam”.

<sup>10</sup> Por. *Expositionis Evangelii secundum Lucam* 2, 56: „Solus enim per omnia ex natis de femina sanctus Dominus Iesus, qui terrena contagia corruptelae immaculati partus novitate non senserit et caelestis maiestate depulerit”.

<sup>11</sup> Por. *Explanatio psalms XII*, 36, 64: „carnem sine peccato, carnem assumptam ex virgine...”.

służyły mu stworzenia anielskie. Stanowiło to jakby zapowiedź przyszłej roli dziewic chrześcijańskich w Kościele<sup>12</sup>.

Niepokalane ciało Chrystusa pozostaje w podwójnej relacji do stanu dziewictwa. Jest ono owocem dziewictwa – jego niepokalanłość zależy jednak od nieskazitelności Dziewicy, która je zrodziła<sup>13</sup> – lecz zarazem jest Chrystus autorem i paradygmatem dla wszelkiego rodzaju dziewictwa: „Bowiem dziewiczość należy do Niego, gdyż przyszedł na ziemię niepokalany”<sup>14</sup>. Chrystus jest źródłem dziewictwa zarówno w wymiarze indywidualnym, jak też wspólnotowym, czyli Kościoła – Jego dziewiczej oblubienicy i dziewiczej matki wszystkich ochrzczonych<sup>15</sup>. Ciało Chrystusa dlatego jest określane jako „świętynia Słowa”. Pierś Jezusa na której spoczywał Jan Apostoł w czasie Ostatniej Wieczerzy nazywa Ambroży „pałacem absolutnej pełni Bożej”<sup>16</sup>. Ta wzniosła funkcja wynika z doskonałej nieskazitelności ciała Jezusa. W ten sposób również ciało człowieka przestaje być narzędziem grzechu, a staje się miejscem Bożej obecności. Tu znajduje swe uzasadnienie chrystologiczne jeden z najczęstszych motywów refleksji ambrożyjskiej jakim jest motyw dziewicy konsekrowanej jako świętyni Boga. Wzorem jest ciało Chrystusa. Tak, jak nie można zrozumieć człowieczeństwa Chrystusa inaczej jak tylko zjednoczonego z Jego bóstwem, podobnie dziewica poświęcona Panu winna dążyć do pełnego zespolenia z Bogiem.

Związek zachodzący między Wcieleniem i stanem życia dziewiczego zasługuje na jeszcze jedną refleksję. Niepokalane człowieczeństwo Zbawiciela mianowicie, jest źródłem i punktem odniesienia nie tylko dla jego dziewiczych narodzin, ale i skutecznym znakiem zbawienia i łaski, czyli

<sup>12</sup> Por. *De virginibus* 1, 3, 13. Ambroży uważa, że Chrystus przychodząc na ten świat nie zmienił swej niebieskiej siedziby, lecz przeniósł ją na ziemię (por. *Apologia David altera* 2, 12, 64). Dlatego usługiwali Mu w czasie Jego ziemskiego życia aniołowie, a po nich, czynią to podobnie, anielscy słudzy Pana, czyli dziewice.

<sup>13</sup> Por. *De institutione virginis* 16, 98: „Sine ulla virilis seminis admistione, divinae gratiae dispositionis, quod erat carnis assumpsit ex virgine atque in illa novissimi Adam immaculati hominis membra formavit”.

<sup>14</sup> Por. *Exhortatio virginitatis* 7, 44: „Ipsius enim est integritas, qui immaculatus advenit”. Dziewicza nieskazitelność właściwa jest Chrystusowi, ponieważ wiąże się z faktem, że Syn Boży przyszedł na świat i stał się człowiekiem w sposób niepokalany. Dziewictwo należy zatem pojmować przede wszystkim jako przymiot Boży, który został przekazany światu razem z osobą Chrystusa w chwili Jego niepokalanego poczęcia (por. *De virginibus* 1, 3, 11 i 13). Chrystus jest więc archetypem dziewictwa chrześcijańskiego. W Nim znajdujemy ontologiczny i teologiczny fundament dziewictwa. Wszystkie zaś inne wzory dziewictwa jakie Ambroży przytacza często w swoich pismach, stanowią jedynie pozytywne wskazania pragmatyczne i parenetyczne dla pragnących wybrać życie w dziewictwie.

<sup>15</sup> Por. *De virginibus* 1, 5, 22: „Christus virginiae castitatis (sponsus est); virginitas enim Christi, non virginitatis est Christus. Virgo est ergo quae nupsit, virgo quae nos suo utero portavit”.

<sup>16</sup> Por. *Expositio Psalmi CXVIII* 2, 8: „Constituere Dominum Iesum recubentem in convivio, reclinantem se Iohannem supra pectus eius, mirantes alios, quod servus se supra Dominum reclinaret, quod caro illa peccatrix supra templum verbi recumberet, quod anima illa carnis vinculis innexa aulam divinae plenitudinis scrutaretur”.

sakramentem<sup>17</sup>. Ambroży używa zazwyczaj terminu *sacramentum* na oznaczenie człowieczeństwa lub ciała Chrystusa<sup>18</sup>. Można zatem mówić o pewnym paralelizmie występującym między *sacramentum* Wcielenia Chrystusa i *sacramentum virginitalis*<sup>19</sup> wyzwalamy ludzkie ciało z poddaństwa naturze materialnej. Posługując się analogią można by też powiedzieć, że dziewictwo stanowi wcielony sposób egzystencji niebieskiej, na wzór *mysterium incorporationis* Chrystusa<sup>20</sup>.

### 3. Dziewictwo konsekrowane jako forma życia właściwa aniołom

We wszystkich niemal pismach ambrożyjskich obecny jest motyw dziewictwa konsekrowanego rozumianego jako przejaw życia właściwego aniołom. Jednak w tych, które są wprost dedykowane dziewictwu zyskuje on szczególny wyraz. Jego fundament biblijny znajduje się w Ewangelii Mateusza 22,30: „Przy zmartwychwstaniu nie będą się ani żenić, ani za mąż wychodzić, lecz będą jak aniołowie Boży w niebie”. Dziewictwo stanowi przejaw życia anielskiego, gdyż posiada swe korzenie w niebie. Dla Ambrożego dziewice konsekrowane są podobne aniołom, dlatego że ich Oblubieniec jest „Panem aniołów”<sup>21</sup>. Dziewictwo konsekrowane postrzegane jest jako życie właściwe aniołom w dwojakim sensie, mianowicie: swego pochodzenia – a więc z nieba poprzez fakt inkarnacji Chrystusa, oraz obecnej kondycji, która rzutuje na eschatologiczną przyszłość: *Quae non nubunt neque nubentur erunt sicut angeli in caelo*<sup>22</sup>. Według Biskupa Mediolanu Królestwo niebieskie na ziemi składa się zatem z dziewic i już do nich należy<sup>23</sup>. One bowiem pochodzą ze świata, ale doń nie należą: ziemia mogła je oglądać, lecz nie mogła je posiadać<sup>24</sup>. Oczywiście taka interpretacja Mt 22,30 nie jest wyłącznie interpretacją Ambrożego. Należy bowiem do tradycji sięgającej początków chrześcijaństwa<sup>25</sup>. Oryginalną natomiast

<sup>17</sup> Por. V. Grossi, dz. cyt., s. 146 nn.

<sup>18</sup> Por. *De virginibus* 1, 8, 46; *De viduis* 3, 20; *Expositio psalmi CXVIII* 3, 8; *De fide* 2, 10, 85; 3, 7, 50; 5, 14, 177; *De Spiritu Sancto* 2, 6, 59; 3, 17, 126, a także sam tytuł jednego z dzieł Ambrożego: *De Incarnationis dominicae sacramento*.

<sup>19</sup> Por. *De virginibus* 3, 1, 1.

<sup>20</sup> Por. *tamże*, 1, 8, 46. Termin *incorporatio* jest synonimem częściej używanego słowa *incarnatio*.

<sup>21</sup> Por. *tamże*, 1, 3, 11: „Nemo ergo miretur, si angelis comparentur quae angelorum Domino copulantur”.

<sup>22</sup> Mt 22, 30; Mk 12, 25; por. *De virginibus* 1, 3, 11.

<sup>23</sup> Por. *Exhortatio virginitalis* 4, 19: „Audistis, filii, quantum sit praemium integritatis. Regnum acquiritur, et regnum caeleste vitam angelorum exhibet. Hoc vobis suadeo, quo nihil pulchris, ut inter homines angelis sitis, qui nulla sibi ligantur nuptiali copula. Quoniam quae non nubunt et qui uxores non ducunt, sicut angeli in terris sunt”. Warto zwrócić uwagę na adaptację tekstu ewangelicznego: Mk 12,25 ma *in caelis*, natomiast Ambroży zmienia to na *in terris*.

<sup>24</sup> Por. *De virginibus* 1, 8, 52: „De hoc mundo estis et non estis in hoc mundo. Saeculum vos habere meruit, tenere non potuit”.

<sup>25</sup> Por. P. F. B e a t r i c e, *Continenza e matrimonio nel cristianesimo primitivo* (secc. I-II), w: *Etica sessuale e matrimonio nel cristianesimo delle origini*. Milano 1976, s. 14 nn.

myślą Ambrożego zdaje się być motyw dziewic poświęconych Panu widzianych jako wojsko aniołów, które przeniosło się na ziemię, by praktykować *militia castitatis*. „Dla was, o święte dziewice – pisze Ambroży w pierwszej księdze *De virginibus* – istnieje specjalna obrona, dla was, które z nieskazitelnym wstydem strzeżecie świętego łoża Pana. I nie należy się dziwić skoro aniołowie walczą w waszej sprawie, jeśli wy wojujecie na sposób aniołów. Dziewicza czystość zasługuje na obronę ze strony tych, których życie zasługuje współdzielić”<sup>26</sup>.

W jaki sposób przejawia się na co dzień życie aniołów w egzystencji osób, które oddały się Bogu przez ślub dziewictwa? Mówi o tym Ambroży wielokrotnie w swoich dziełach. W sposób jednak bardziej całościowy traktuje o tym jeden z paragrafów jego Listu do Kościoła w Vercelli, w którym autor wyjaśnia grupie uczniów zmarłego biskupa tego miasta Euzebiusza, iż *angelorum militia* polega na praktykowaniu ascezy w różnych jej przejawach: modlitwie, lekturze Pisma Świętego, pracy, a także w zachowaniu klauzury i poście<sup>27</sup>.

#### 4. Sponsa Christi

Poczynając od Tertuliana na Zachodzie i Orygenesza w obrębie Ojców Greckich, ideał dziewictwa konsekrowanego bywa coraz częściej ukazywany przy pomocy symboliki i terminologii weselnej. Dziewica poświęcona Bogu jest więc nazywana „oblubienicą Chrystusa” (*sponsa Christi*)<sup>28</sup>. Pojęcie to, głęboko zakorzenione w Piśmie Świętym dobrze wyraża na płaszczyźnie mistycznej istotę dziewictwa. Równocześnie współbrzmi z nadprzyrodzonym charakterem stanu dziewiczego. Kiedy w połowie IV wieku profesja dziewic chrześcijańskich nabrała w Kościele charakteru oficjalnego i uroczystego, obrzęd konsekracji został ukształtowany na wzór rytu zawierania małżeństwa. Ceremonia ta składała się z dwóch części, mianowicie: *velatio*, czyli nałożenia welonu i modlitwy błogosławieństwa, które odpowiadały dwom fazom ceremonii zaślubin. Równo-

<sup>26</sup> *De virginibus* 1, 8, 51: „Vobis autem, virgines sanctae, speciale praesidium est, quae pudore intemerato sacrum domini servatis cubile. Neque mirum si pro vobis angeli militant, quae angelorum, moribus militatis. Meretur eorum praesidium castitatis virginalis, quorum vitam meretur”. W księdze drugiej natomiast tego samego traktatu Mediolański Biskup wkłada w usta Pana Boga następujące słowa skierowane pod adresem dziewczy: „Haec torum Filii mei, haec thalamos nuptiales immaculato servavit pudore” (2, 16).

<sup>27</sup> Por. *Epistula extra collectionem* 14, 82: „Sed satis de magistro dictum puto; nunc discipulorum vitam persequamur qui in illam se laudem induerunt, hymnis dies ac noctes personant. Haec nempe angelorum militia est: semper esse in dei laudibus, orationibus crebris conciliare atque exorare Dominum; student lectioni vel operibus continuis mentum occupant”.

<sup>28</sup> Por. P. Simon, *Sponsa Cantici. Die Deutung der Braut des Hohenliedes in der vornehmlich griechischen Theologie und in der lateinischen Theologie des dritten und vierten Jahrhunderts*, Bonn 1952; R. D'IZARNY, *Mariage et consécration*, dz. cyt.; G. Toscani, *Teologia della Chiesa in Sant' Ambrogio* (Studia Patristica Mediolanensia 3), Milano 1974, s. 182.

czesnie trzeba przypomnieć, że określenie *velatio* stało się synonimem składania profesji dziewictwa<sup>29</sup>. W pismach ambrożyjskich znajdujemy interesujące informacje dotyczące obrzędu konsekracji dziewicy chrześcijańskiej<sup>30</sup>. Zazwyczaj miał on miejsce podczas świąt Bożego Narodzenia i Wielkiej Nocy<sup>31</sup>. Prawdopodobnie złączony był ze sprawowaniem Eucharystii<sup>32</sup> i następował po przemowie biskupa. W spuściźnie literackiej Ambrożego zachowały się dwie takie mowy towarzyszące obrzędowi *velatio*. Jedna, fikcyjnie przypisywana papieżowi Liberiuszowi, który miał ją jakoby wygłosić z okazji konsekracji Marceliny, rodzonej siostry Ambrożego<sup>33</sup>. Druga natomiast wygłoszona przez samego Biskupa Mediolanu w czasie przyjmowania w poczet dziewic konsekrowanych dla Pana (*Domini sacram*) Ambrozji, krewnej bliżej nieznanego Euzebiusza z Bolonii. Miało to miejsce w Wielkanoc 392 roku<sup>34</sup>. Przemowa jaką wtedy wygłosił do Ambrozji przed przyjęciem welonu została następnie przez Ambrożego zredagowana w formie traktatu pisanego zatytułowanego *De institutione virginis*, czyli o pouczeniu dziewicy, lub o wychowaniu dziewicy. Na podstawie osnowy dzieła tytuł ten można by też przełożyć: o obłóczynach dziewicy.

Większą część tego dzieła poświęcił Ambroży obronie prawdy o dziewictwie Matki Bożej – przeciw nauce Bonoza, biskupa z Sardyki. Św. Ambroży ukazuje Maryję jako wzór dziewiczej doskonałości, posługując się przy tym wieloma barwnymi sformułowaniami, w których późniejsi komentatorzy chętnie doszukiwali się nauki o jej wszechpośrednictwie łask. Dziewictwo Maryi jest źródłem chrześcijańskiego stanu dziewictwa. Reflesje o charakterze mistycznym splatają się z egzegezą Pieśni nad Pieśniami i kończą się wzniosłą modlitwą, którą Biskup Mediolanu zanosi do Boga za chrześcijanki poświęcone Panu. Odnajdujemy w niej wszystkie zasadnicze aspekty duchowości dziewictwa jako formy życia konsekrowanego, ze szczególnym uwzględnieniem symboliki weselnej. Oto pełny tekst modlitwy w tłumaczeniu na język polski.

<sup>29</sup> Por. *De virginite* 39, oraz R. D' I z a r n y, *Mariage et consécration*, s. 92-118; C. Tibiletti, *Vergine-verginità-velatio*, w: *Dizionario Patristico e di antichità cristiane*, t. II, 3559-3563.

<sup>30</sup> Biskup był zobowiązany do dokładnego rozważenia wieku w jakim kandydatka mogła złożyć profesję dziewictwa. Uzależnione to było od jej dojrzałości w wierze, powagi w obyczajach i wewnętrznej dyspozycji do złożenia ślubu czystości. Biskup brał pod uwagę troskę rodziny, szczególnie matki, o moralne postępowanie córki w tym również umiarkowanie w kontaktach z rówieśniczkami (por. *De virginitate* 39). Do konsekracji wymagane było minimum 12 lat. Tyle właśnie miała lat Agnieszka (por. *De virginibus* 1, 2, 7), gdy poniosła męczeństwo, dołączając do ofiary z życia dar dziewiczej czystości.

<sup>31</sup> Por. *De virginibus* 3, 1, 1: „Cum Salvatoris natali ad apostolum Petrum virginitatis professionem vestis quoque mutatione signares”; *Exhortatio virginitatis* 7, 42: „Venit paschae dies, in toto orbe baptismi sacramenta celebrantur, velantur sacrae virgines”.

<sup>32</sup> Por. R. M e t z, *La consécration des vierges dans l'église romaine*, Paris 1954, s. 126 nn.

<sup>33</sup> Por. *De virginibus* 1, 1, 1-3, 14.

<sup>34</sup> Por. *De institutione virginis* 58-114. Odnośnie datacji por. Franco Gori, *Sant' Ambrogio. Opere morali. Verginità e vedovanza*, t. 14/1 w serii Sancti Ambrosii Episcopi Mediolanensis Opera, Roma 1989, wstęp, s. 78-79.



### Modlitwa św. Ambrożego za dziewicę konsekrowaną (*De institutione virginis*, 104–114)

104. Teraz, po rozważeniu wszystkich tych rzeczy, kieruję moje modlitwy do Ciebie, Ojczy chwały. Składamy dzięki Twojej łaskawości, ponieważ w świętych dziewicach (*sacribus virginibus*) widzimy na ziemi życie aniołów, które niegdyś utraciliśmy w raju<sup>35</sup>. Cóż bowiem większego mogłeś udzielić – czy to dla pobudzenia gorliwości dziewic i wzmocnienia ich cnoty, czy to dla wywyższenia chwały dziewictwa – od postanowienia, aby Bóg narodził się z dziewicy? Grzech bardziej nam pomógł<sup>36</sup> niż zaszkodził, o tyle, o ile nasze odkupienie stało się darem ze strony Boga.

105. Nawet Twój Syn Jednorodzony mając przyjść na ziemię, by odszukać to, co było zgubione, nie zdołał znaleźć bardziej czystego sposobu zrodzenia swego ciała, niż to, by konsekrować na swe mieszkanie łono niebieskiej Dziewicy, w którym mieściło się sanktuarium nieskalanej czystości i świątynia Boga<sup>37</sup>.

106. Czyż trzeba jeszcze dodawać, iż z Twojej łaski dziewica, Miriam, razem ze świętymi Mojżeszem i Aaronem suchą stopą wiodła wojsko Hebrajczyków pośród morskich fal? (por. Wj 14,15 nn.; 15,20)<sup>38</sup>. Pomijam przykłady starodawne, nie szukam tych pogańskich: dla rodzin dziewic poświęconych Panu jest wystarczający ten tytuł do sławy<sup>39</sup>.

107. Błagam Cię, abyś strzegł tą Twoją służebnicę, która ośmieliła się oddać na Twoją służbę, poświęcić Tobie swą duszę i ofiarować Ci gorliwość o swoją dziewiczość. Ofiaruję Ci ją mocą kapłańskiego urzędu. Powierzam

<sup>35</sup> Idea dziewictwa przywracającego ludzkość do stanu pierwotnej niewinności jaką człowiek posiadał w raju przed upadkiem jest szeroko rozwinięta przez Metodego z Olimpu w jego *Uczcie dziesięciu dziewic*, por. C. Tibiletti, *Metodio d'Olimpo: verginità e platonismo*, *Orpheus* 8 (1987), 128-132. Myśl ta znalazła swój oddźwięk także we współczesnych tekstach liturgicznych Kościoła, por. Prefacja mszalna o świętych dziewicach i zakonnikach.

<sup>36</sup> „Amplius nobis profuit culpa quam nocuit”. Stwierdzenie to zdaje się nawiązywać do tematu tak zwanej *felix culpa*, który obecny jest w hymnie wielkanocnym *Exultet* przypisywanym przez niektórych św. Ambrozemu.

<sup>37</sup> „Sed ipse quoque unigenitus Filius tuus venturus in terras suscipere quod amissum est, puriore carnis suae generationem reperire non potuit, quam ut habitationi caelestis aulae virginis dedicaret, in qua esset et immaculatae castitatis sacrarium et dei templum”. Ambroży używa często słowa *aula* w sensie metaforycznym, by wskazać na łono dziewicy Maryi jako na mieszkanie wcielonego Syna Bożego. W podobnym sensie posługuje się słowem *sacrarium*, bądź *templum*.

<sup>38</sup> Fragment Księgi Rodzaju opowiadający o przejściu Izraelitów przez Morze Czerwone nie wspomina o Miriam, siostrze Mojżesza i Aarona. Jest natomiast w niej mowa w kontekście pieśni dziękczynnej i tańcu jakiemu przewodziła na czele kobiet izraelskich (por. Wj 15,20). Przekonanie, że Miriam była dziewicą nie ma pokrycia w tekście biblijnym. Ambroży zaczerpnął tę myśl prawdopodobnie od Atanazego Aleksandryjskiego, por. F. G o r i, *dz. cyt.*, t. 14/2, s. 187, przypis 208.

<sup>39</sup> „Relinquo vetera, privata non quaero: satis est ista nobilitas familiae virginali”. Ażeby ślawić dziewictwo chrześcijańskie wystarczy przytoczyć *exemplum* dziewicy Maryi, Matki Chrystusa. Na innym miejscu (por. *De virginibus* 1, 4. 14-18) Ambroży przedstawił niektóre przykłady dziewictwa w świecie pogańskim.

ją Tobie z ojcowskim uczuciem, abyś był dla niej łaskawym opiekunem udzielając jej łaski, by mogła zbudzić Oblubieńca przebywającego w tajemnych komnatach niebiańskiego pałacu (*caelestium thalamorum immorantem adytis*), by zaślubiła widzieć Go, by mogła być wprowadzona do komnaty (*cubiculum*) Pana Boga, jej króla, i by zaślubiła usłyszeć Go mówiącego do niej: «Przybądź tu z Libanu, oblubienico, przybądź tu z Libanu; przejdziesz i przyjdiesz zachowując wierność» (por. Pnp 4,8), tak byś przeszła przez świat i przyszła ponad nim do wieczności.

**108.** Spójrzij więc, Ojcze, na Twój dar, dla którego uświęcenia nie potrzebowałeś rady nikogo. Sam jednak, choć nikt Cię o nią nie prosił i nie zabiegał, z Twej własnej inicjatywy udzieliłeś tak wielkiej łaski jakiej nikt nie ośmielił by się spodziewać, nim została ona poznana dzięki Bożemu objawieniu – to znaczy, że Dziewica nosiła w swoim łonie Boga. Pobudzone przez przywilej tego rodzaju daru wzrastają: gorliwość o niewinność i przykłady poświęconej Bogu dziewiczości (*sacre integritatis exempla*). Również ta oto Twoja służebnica, ponaglana przez te przykłady ku łasce tego rodzaju cnoty, przystępuje do Twego ołtarza, nie po to, by przynieść płowy warkocz złocistych włosów poświęcony przez zaręczynową przepaskę (*flammeum nuptialis*), ale składa je w ofierze poprzez nałożenie świętego welonu (*sacro velamine*). Są to włosy, którymi niewiasta z Ewangelii – Święta Maria – kierowana szczerą pobożnością otarła stopy Chrystusowi i napełniła cały dom wonią wylanego olejku (por. J 12,3; Łk 7,38).

**109.** Oto dziewczeczka, której nie trapią uroczystości weselne, ślubne dary, ciężar brzemiennego łona – owe cierpienia właściwe dziewczętom gotującym się do zaślubin. Oto córka, która pragnie dla siebie nieskalanego potomstwa duchowego i miłości, aby móc w ten sposób począć w swym łonie za sprawą Ducha Świętego i by brzemienna Bogiem mogła porodzić zbawczego ducha. Jednakże, by była zdolna czynić postępy w swych zasługach, Ty, Boże Ojcze Wszechmogący, udzielaj jej wsparcia, które może ją podtrzymać. Dar wstydlivosti nie jest wszak czymś, co przeżywamy samotnie. Warkocz świętego dziewictwa (*sacre virginitatis crinis*) niechaj będzie ozdobiony skromnością, wstrzemięźliwością, czystością, ażeby otoczona orszakiem cnot, przepasana purpurowym welonem krwi Pańskiej (*purpureo dominici cruoris redimita velamine*)<sup>40</sup>, nosiła w swym ciele konanie Pana Jezusa (por. 2 Kor 4,10). To są bowiem najszlachetniejsze welony, to znaczy szaty cnot<sup>41</sup>, którymi została okryta wina, ukazana zaś została niewinność.

**110.** Odziej więc, Panie, Twoją służebnicę tymi szatami, co zawsze są nieskalane. Zaiste pozostaje czystym wszystko, co nie jest skażone

<sup>40</sup> *Domini cruor*: krew Chrystusa stanowi bezcenny dar weselny jaki Zbawiciel przynosi dziewczycy w dniu zaślubin, por. *De Isaac et anima* 5, 46: „Praelarum munus sponsalium Christi, sanguis eius et passio”. O znaczeniu welonu w starożytnym rycie konsekracji dziewic traktuje opracowanie R. Schillinga, *La voile de consécration dans l'ancien rit romain*, w: *Mélanges en l'honneur de Monsieur M. Andrien*, Strasbourg 1956, s. 403-414.

<sup>41</sup> *Indumenta virtutum*: cnoty są odzieniem dziewic.

obecnością przewiny, tak iż można słusznie powiedzieć: «już ma upodobanie Bóg w twoich czynach» (Koh 9,7). Jej szaty niech będą białe w każdym czasie, i niech nie zabraknie w naczyniu oliwy, dzięki której mogłaby zapalić swe mistyczne lampy (*faces suas mysticas*). W ten sposób, gdy nadejdzie Oblubieniec będzie mogła zostać zaliczona do panien roztropnych (por. Mt 25,1-13), godna niebieskiej komnaty, ta, która oświeca dar świętej profesji (*sacrae professionis*) światłem pobożności, wiary i powagi.

111. Strzeż przeto Twoją służebnicę, Ojczy miłości i chwały (Ef 1,17), aby zachowała niczym w ogrodzie zamkniętym i źródle zapieczętowanym (por. Pnp 4,12) znaki swej wstydlivosti, znaki prawdy. Niech umie uprawiać swoje pole, jak to czynił święty (patriarcha) Jakub<sup>42</sup> i niech zbiera zeń plon sześćdziesięciokrotny, a nawet i stokrotny (por. Mt 13,8). Pośród cnót i zdolności tego pola rozpal w niej łaskę (por. 2 Tm 1,6) i wzbudź jej miłość. Niech znajdzie Tego, którego umiłowała. Niechaj Go zatrzyma i nie pozwoli Mu odejść (por. Pnp 3,4) dopóki nie otrzyma owe szlachetne rany miłości, które lepsze są od pocałunków<sup>43</sup>. Ciągle gotowa, w dzień i w nocy, niech czuwa całą mocą swego ducha, aby nigdy Słowo nie znalazło ją śpiącą. A ponieważ jej Umiłowany chcąc wystawić na próbę jej miłość pragnie częstokroć być szukany, niechaj podąża za Nim, gdy biegnie, niech podąży za Nim jej wiara, a jej dusza idąc za Twoim słowem (por. Pnp 5,6) niechaj opuści ciało i stanie w obliczu Boga (por. 2 Kor 5,8). Niech czuwa jej serce (por. Pnp 5,2), a śpi ciało, by nie zaczęło niegodziwie czuwać dla popełniania grzechów.

112. Ty, o Panie, przydad i inne ozdoby poświęconego dziewictwa (*sacre virginitatis*). Przydad szczerzej i świętej czci, aby umiała posiadać własne naczynie (czyli ciało, por. 1 Tes 4,4), by umiała być pokorną. Niech zachowa miłość<sup>44</sup> mur prawdy, ogrodzoną przestrzeń wstydu panień-

<sup>42</sup> Daremnie byśmy szukali w Księdze Rodzaju fragmentu mówiącego o patriarche Jakubie uprawiającym pole. Prawdopodobnie mamy tu do czynienia z luźną refleksją egzegetyczną, która zrodziła się u Ambrożego w oparciu o Wj 27,27, gdzie czytamy: „oto woń mego syna jak woń pola, które pobłogosławił Pan”. W interpretacji duchowej Ambrożego owo „pole” oznacza duszę chrześcijańską bogatą w cnoty.

<sup>43</sup> „Inveniat quem dilexit, teneat eum, nec dimittat eum, donec bona illa vulnera caritatis excipiat, quae oculis praeferuntur”. Jak się wydaje *passus* ten jest śladem minionych rozważań nad tekstem biblijnym, które utkwiły w pamięci Ambrożego i zajmowały jego umysł podczas pisania tych krótkich zdań zawierających aluzję do Pnp 2,5 i 5,8. Można przypuszczać ponadto, że Mediolański Biskup zakłada u czytelnika swoich dzieł pewną już zażyłość z egzegezą najbardziej znanych i najczęściej objaśnianych tekstów biblijnych. Tak jest w przypadku wyrażenia „vulnerata caritatis ego sum” z Pnp 2,5 i 5,8, które często pojawia się w pismach ambrożyjskich. W przypadku *De institutione virginis* 111 wspomniany cytat z Pnp 2,5 (5,8) jest zespolony jeszcze dodatkowo z wersem z Prz 27,6 („Utilia vulnera amici quam voluntaria oscula inimici”), por. F. G o r i, *dz. cyt.*, t. 14/2, s. 191, przypis 222.

<sup>44</sup> *Dilectionem teneat*: chodzi o miłość dziewicy do Chrystusa, jej mistycznego Oblubienca. Trudno jest dokładnie ustalić do jakiego fragmentu skryptyrystycznego Ambrożego czyni aluzję w tym wyrażeniu. Być może chodzi tu o J 15,9: „Wytrwajcie w miłości mojej” lub 1 Tm 2,15: „Będą zbawione wszystkie, jeśli wytrwają w wierze i miłości”.

kiego. Niech zieleń pinii i cyprysów nie trwa dłużej od jej welonu<sup>45</sup>. Niech synogarlice nie przewyższą jej wstydlivości<sup>46</sup>, a gołębie prostoty. W jej sercu niechaj będzie prostota, w słowach umiar, wobec wszystkich poczucie wstydu, miłość wobec krewnych, zaś miłosierdzie względem potrzebujących i ubogich. Niech postępuje za tym, co szlachetne, niech unika wszystkiego, co ma choćby pozór zła (por. 1 Tes 5,21-22). Niech zstąpi na nią błogosławieństwo umierającego i niech błogosławią ją usta wdowy (por. Job 29,13).

**113.** Połóż Twe słowo niczym pieczęć na jej sercu, niczym pieczęć na jej ramieniu (por. Pnp 8,6), ażeby we wszystkich jej uczuciach i czynach zajaśniał Chrystus. Niech spogląda na Chrystusa, niech mówi o Chrystusie. Wody wielkie niech nie zdołają zagasić jej miłości (por. Pnp 8,7), ani nawet miecz prześladowcy, ani śmierć – lecz utwierdzona w każdym słowie i dobrym czynie (por. 2 Tes 2,17), niech się odzieje Twoją chwałą i niechaj żyje na tym świecie w Twojej łasce, Panie. Uświęć ją w prawdzie (por. J 17,17.19), umocnij w cnocie (por. Ef 3,16; Kol 1,11) i złącz ją w miłości (por. Kol 2,2). Przeprowadź ją Twą boską łaską ku owej niebieskiej chwale wstydu panińskiego i ku nienaruszonej i nieskalanej koronie niewianności. Niech tam podąża śladami Baranka (por. Ap 14,4). Niechaj pasie się w południe, niech trwa przy Nim w porze południa<sup>47</sup>. Niech się nie błąka wśród stad towarzyszek<sup>48</sup>, ale zmieszana z Twoimi owieczkami niech towarzyszy pocztowi dziewic wolna od przeszkód<sup>49</sup>, w orszaku owych Maryj<sup>50</sup>.

**114.** Wyjdź zatem Ty, Panie Jezu, w dniu swych zaślubin (por. Pnp 3,11). Przyjmij ją, która już od dawna jest Ci oddana w duchu, teraz zaś, także przez profesję (*professione*<sup>51</sup>). Napełnij ją poznaniem Twej woli (por. Kol 1,9). Przyjmij ją od początku, «by poprowadzić ku zbawieniu przez

<sup>45</sup> „Non pineae velamen eius, non vincant cupressi”. Welon jaki przyjmuje dziewica w rycie kōnsekracji jest symbolem wierności złożonym ślubom. Dla wyrażenia prawdy o tym, iż składa się je na zawsze Ambroży ucieka się do metafory roślin wiecznie zielonych (pinia i cyprys). Słuchaczom mowy św. Ambrożego symboliczny obraz cyprysu wyrażający pojęcie wieczności musiał się wydawać szczególnie sugestywny zważywszy na wzmianki o nim w literaturze rzymskiej, por. na przykład P l i n i u s z, *Naturalis historia* 16, 207.

<sup>46</sup> „Pudicitiam eius non turtures, simplicitatem eius non vincant columbae”. O synogarylicy jako symbolu wierności i czystości Ambroży mówi w *Exameron* 5, 19, 62-63.

<sup>47</sup> „In meridiano pascat, in meridiano maneat”. Słowa te nawiązują do Pnp 1,7: „Ubi pascis? ubi manes in meridiano?” Dla Ambrożego idącego za Orygenesem (por. Comm. Cant., 135, 15) termin „południe” posiada konkretne znaczenie duchowe. „Meridies” mianowicie, oznacza pełnię poznania Boga.

<sup>48</sup> „Nec in grege sodalium incedat” jest parafrazą wersetu z Pnp 1,7: „ne forte fiam circumamicta super greges sodalium tuorum”, która pojawia się często w pismach Ambrożego. Wyraża ona myśl o pierwszeństwie oblubienicy z Pieśni nad Pieśniami w stosunku do innych dziewcząt kroczących za oblubieńcem. Analogicznie tutaj, wyrażenie „nec in grege sodalium incedat” przypisuje dziewicy pewną wyższość wobec grupy towarzyszek Boskiego Oblubieńca.

<sup>49</sup> *Sine offensione*: słowa te zestawione z cytatem z *De institutione virginis* 12 wskazują na aluzję do Ez 1,17, por. F. G o r i, *dz. cyt.*, t. 14/2, s. 195, przypis 233.

<sup>50</sup> Chodzi o Maryję, Matkę Jezusa i Miriam, siostrę Mojżesza.

<sup>51</sup> O walorze prawnym tego terminu por. G. D o s s e t t i, *dz. cyt.*, s. 454-457.

uświęcenie Ducha i wiarę w prawdę» (por. 2 Tes 2,13). Spraw, aby Twa służebnica mogła powiedzieć: «Tyś ujął moją prawicę i poprowadziłeś mnie według Twojej woli i przyjąłeś mię do chwały» (Ps 73,23-24). Otwórz Twą rękę i nasyc jej duszę Twym błogosławieństwem (por. Ps 145,16), abyś mógł zbawić tą, która ufa Tobie (por. Ps 86,2). Niech ona stanie się «naczyniem zaszczytnym, poświęconym, pożytecznym dla Pana, przysposobionym do każdego dobrego czynu» (por. 2 Tm 2,21) potęgą wiekuistego krzyża, mocą czcigodnej chwały Trójcy, której Ojcu i Synowi i Duchowi Świętemu, należy się cześć, chwała i wieczność, jak było od początku i teraz i zawsze i aż po wszystkie wieki wieków. Amen.

### Alegoria Pieśni nad Pieśniami

Bez trudu można zauważyć, że główne wątki wyżej przytoczonej modlitwy nawiązują bezpośrednio lub pośrednio do Pieśni nad Pieśniami. Dziewictwo chrześcijańskie bowiem stanowi jakby urzeczywistnienie ideału duchowości ambrożyjskiej czerpiącej swą inspirację w znacznej mierze z tego poematu miłosnego. Dziewica konsekrowana zatem, to chrześcijanka, która wzniosła się na szczyty mistyki, to znaczy, złączyła się ze swym Oblubieńcem, którym jest Słowo Boże. Podobnie jak oblubienica z Pieśni nad Pieśniami wyrusza ona codziennie na poszukiwania swego Oblubieńca. Po wielu próbach odnajduje Go w heroicznym praktykowaniu cnót i w życiu przenikniętym wiarą. Chrystus, Boski oblubieniec chce, by Go długo i wytrwale szukała, dopóki nie znajdzie ona drogi prowadzącej do zjednoczenia z Nim węzłem doskonałej miłości. Dziewica może to osiągnąć mocą anielskiej czystości, która pozwala jej uwolnić się od ciężaru ciała. Dzięki niej też jest w stanie opuścić świat i wnieść się w duchu aż do przedsionków nieba.

Istnieje również inny sposób, by spotkać Oblubieńca duszy. Jest nim nieustanne czuwanie. Kiedy Oblubieniec przechodzi i kołaczę do drzwi serca, dziewica oczekuje Go na modlitwie, by Mu natychmiast otworzyć. Niezbędna jest stała czujność, ponieważ Oblubieniec przechodzi obok w pośpiechu i łatwo można zaprzepaścić okazję spotkania z Nim. Dziewica poświęcona Panu powinna być stale gotowa, aby pochwycić Go i przygarnąć do siebie więzami miłości. W ten sposób nie zostanie opuszczona aż do skończenia świata. Kiedy więc Ukochany nadchodzi, dziewica wyrusza żeby podążyć za Nim, niczym oblubienica z Pieśni nad Pieśniami słodko zraniona przez miłość (por. Pnp 2,5; 5,8).

Postawę moralną dziewicy chrześcijańskiej oddaje Ambroży poprzez obrazy „ogrodu zamkniętego” i „źródła zapieczętowanego”, które mają swój fundament w Pnp 4,12. Wyrażają one wewnętrzne i zewnętrzne wyciszenie, dalekie od bezowocnej gadaniny. Osoba poświęcona jest wszak nastawiona przede wszystkim na dialog z Chrystusem. Stąd też prowadzi życie w samotności, nacechowane umiłowaniem klauzury, ażeby oddalić od siebie jakiegokolwiek zagrożenie dla wstydu panińskiego. Należy w tym miejscu przypomnieć, że w Mediolanie w czasach św. Ambrożego dziewice,

które złożyły profesję pozostawały prawdopodobnie nadal w swoich rodzinach, żyjąc w nich jako osoby konsekrowane<sup>52</sup>. Rodzicom powierzony był obowiązek troszczenia się o formację córek poświęconych Bogu. Pod czujnym okiem matki<sup>53</sup> wiodły one surowe życie naznaczone postami, lekturą Pisma Świętego, modlitwą oraz pracą.

### Podsumowanie

Przedstawiona synteza duchowości życia konsekrowanego według Mediolańskiego Pasterza koncentruje się na mistycznym związku dziewicy z Chrystusem. Miłosne zespolenie ze Słowem Bożym – Oblubieńcem duszy stanowi cel konsekracji. Nauczanie Ambrozego ukazuje chrystologiczno-eschatologiczny wymiar życia dziewic konsekrowanych w Kościele. Spełniały one ważną funkcję profetyczną we wspólnocie wierzących. Warto zwrócić uwagę, że starożytność chrześcijańska – czego znanym przykładem są przytoczone wyżej świadectwa z pism ambrożyjskich – mocno akcentowała wymiar eklezjalny konsekrowania dziewic poprzez fakt dokonywania tego obrzędu przez biskupa. Jako pasterz wspólnoty wierzących poświęcał on Bogu chrześcijanki, które dobrowolnie wybrały dziewictwo, był świadkiem ich mistycznych zaślubin z Chrystusem i przeznaczal na służbę Kościołowi. Współczesny obrzęd konsekracji dziewic, a także obowiązujący Kodeks Prawa Kanonicznego (por. kan. 604 par. 1) zdają się wyraźnie nawiązywać do tej czcigodnej tradycji. Świadczy to o żywotności obrzędu konsekrowania dziewic, który pierwotny Kościół przekazał następnym pokoleniom. Dzięki niemu chrześcijanka staje się bezinteresownym darem dla Boga, który objawił się w Chrystusie jako Odkupiciel i Oblubieniec dusz. Nie sposób więc pojąć dziewictwa, kobiecej konsekracji w dziewictwie, bez odwołania się do miłości oblubieńczej. W tak pojętym dziewictwie Ambroży ukazuje istotę radykalizmu ewangelicznego: wszystko opuścić i pójść za Chrystusem, Boskim Oblubieńcem. Nie można zatem tego stanu – przypomina Jan Paweł II – „porównywać z samą bezżennością w znaczeniu nie zawarcia małżeństwa, gdyż dziewictwo nie ogranicza się do samego «nie», natomiast zawiera głębokie «tak» w porządku oblubieńczym: oddanie siebie z miłości w sposób zupełny i niepodzielny” (*Mulieris dignitatem*, 20).

<sup>52</sup> Por. F. G o r i, *dz. cyt.*, t. 14/1, wstęp, s. 40-41.

<sup>53</sup> Por. *Exhortatio virginitatis* 10, 71: „Nullus sit tuus sine matre processus, quae sit anxia custos pudoris”; *De virginibus* 2, 2, 9: „Prodire domo nescia, nisi cum ad ecclesiam conveniret, et hoc ipsum cum parentibus aut propinquis”.

### SPIRITUALITÀ DI VERGINITÀ CONSACRATA NELLA LUCE DEL PENSIERO DI AMBROGIO

In questo articolo l'autore conduce un'indagine sul concetto ambrosiano di verginità come appartenenza totale al Signore, cioè come la manifestazione più alta della fede in dimensione personale di vita. Si cerca di individuare negli scritti ambrosiani i temi comuni e di comporre di ciascuno in quadro sintetico, con l'intento di delineare, nei suoi vari aspetti, il pensiero di Ambrogio riguardante l'ideale di verginità consacrata. Si esaminano soprattutto i quattro opuscoli *Sulla verginità* e *Sulle vergini*, *Sulla formazione della vergine* e *Sull'esortazione alla verginità*, ma in modo particolare il testo del *De institutione virginis* 104-114 che costituisce una preghiera per la velazione della vergine. Le nostre considerazioni si sviluppano quindi attorno ai quattro concetti che ci sembra siano stati basilari per la costruzione del pensiero di Ambrogio in merito: 1) natura soprannaturale della verginità, 2) il corpo immacolato di Cristo paradigma e sacramento di verginità, 3) verginità consacrata come uno stile di vita angelica ed escatologica, 4) sponsa Christi. L'articolo indica le connotazioni teologiche e filosofiche da punto di vista cristologico ed ecclesiologico, le implicanze ascetiche ed etiche da un punto di vista esegetico e patristico. Per il grande vescovo lo stato di vita verginale segna il vertice della comune vocazione all'amore, carisma di alcune anime particolarmente chiamate alla perfezione. In esso vide attuarsi la sintesi ecclesiale dei valori umani e cristiani.